

Cuvinte-cheie: steag bisericesc, Tudor Zugravul, Năsăud, Bistrița, Petriș, Maieru, Sângeorz-Băi, Muzeul Național de Artă al României, Deesis, Maica Domnului cu Pruncul.

Keywords: church flag, Tudor Zugravul, Năsăud, Bistrița, Petriș, Maieru, Sângeorz-Băi, National Art Museum of Romania, Deesis, Virgin Mary with Child.

Raritatea obiectelor de artă religioasă care au împodobit bisericile românești transilvănene înainte de mijlocul secolului al XVIII-lea face ca fiecare descoperire să fie sinonimă cu o revelație. Această stare de grație a fost generată și de piesa care face obiectul acestei scurte prezentări, intrată în patrimoniul Muzeului Bistrița în vara acestui an, ca urmare a unei generoase donații oferite de prof. Vasile Moțoc.

Păstrat fragmentar: doar icoana centrală, dar suficient pentru a putea spune că avem de-a face cu un prapor pictat pe toată suprafața, obiectul a fost găsit în anul 1967 în podul bisericii de lemn din Runcu Salvei. Gradul avansat de uzură în care se afla în momentul depozitării și condițiile total improprii în care a stat probabil mai multe decenii au condus la pierderea totală a celor patru segmente ce formau jumătatea inferioară și a unei margini din jumătatea superioară, nefiind exclusă chiar o prealabilă decupare cu foarfeca a bucăților de pânză respective. Ceea ce a supraviețuit nu impietează, din fericire, asupra integrității reprezentărilor principale, indicate ca *Sti otță V...ile* și *St... rii Bogoslov*, indicații sub care îi recunoaștem pe Sfinții Vasile cel Mare și Grigore Teologul (cunoscut și sub numele de Sf. Grigore de Nazianz).

Redați bust, într-un chenar lat, fără decor, dar mărginit de o ghirlandă care contrastează prin dimensiuni cu sobrietatea de ansamblu a compoziției, cei doi țin în mâini Evangheliile închise și binecuvântează. Ambii poartă mantii roșii peste stihare albastre și omofoare albe decorate cu cruci ale căror brațe au forma unor triunghiuri relativ echilaterale, orientate cu vârful spre interior. Figuri tinere, Sf. Vasile se remarcă prin pletele lungi care șerpuiesc pe umeri și barba ascuțită, în timp ce Sf. Grigore are părul adunat în dreptul cefei și barba rotunjită. Trăsăturile fizionomiilor, cu ochii proeminenți, de forma unor migdale, sprâncenele elegant arcuite și linia dreaptă, aproape rigidă a nasului, îl indică drept autor pe Tudor Zugravul, un pictor activ în prima jumătate a secolului al XVIII-lea în împrejurimile Bistriței și Năsăudului¹.

Repertoriul creației sale cunoscute până acum cuprinde exclusiv icoane, păstrate în bisericile de lemn din Petriș (*Sf. Dumitru*²), Maieru (*Deesis*, *Sf. Nicolae*³ și o friză a apostolilor⁴) și Sângeorz-Băi (*Deesis cu apostoli*, *Maica Domnului cu Pruncul*⁵ și *Acoperământul Maicii Domnului*⁶), precum și în colecțiile Arhiepiscopiei Ortodoxe din Cluj-Napoca (*Deesis cu apostoli*⁷, *Maica Domnului cu Pruncul*⁸), Muzeului Grăniceresc din Năsăud (*Botezul și Nașterea lui*

1 Pentru ultima schiță biografică, cu bibliografia anterioară, vezi Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Sec. XIII-XVIII*, Editura Academiei Române, București, 1998, p. 429-432.

2 Marius Porumb, *op.cit.*, il. de la p. 431.

3 *Ibidem*, il. de la p. 431.

4 Semnalată de Marius Porumb, *op.cit.*, p. 432.

5 Ilustrații color la Marius Porumb, *op.cit.*

6 Semnalată de Marius Porumb, *op.cit.*, p. 431.

7 *Ibidem*, il. de la p. 431.

8 Semnalată de Marius Porumb, *op.cit.*, p. 432.

*Hristos*⁹), Muzeului Național de Artă al României din București (*Intrarea în biserică a Maicii Domnului*¹⁰, *Deisis*¹¹) și Protopopiatului Ortodox Bistrița (*Maica Domnului cu Pruncul*¹²). Pictura sa, cu analogii în icoanele *Duminica Florilor* și *Înălțarea Domnului* de la Hărnicеști (Maramureș)¹³, se resimte de pe urma influențelor venite din sudul Poloniei, vizibile nu doar în forma și decorul ramelor, ci și în gestică personajelor, semnul binecuvântării schițat cu trei degete de sfinții redați pe praporul de la Runcu Salvei indicând un model de sorginte ruso-ucraineană, spre deosebire de modelul grecesc, sud-dunărean, în care degetele care se ating sunt doar inelarul și degetul mare.

Spre deosebire de celelalte lucrări enumerate, praporul de la Runcu Salvei se remarcă printr-o linie mai puțin fermă a drapajelor mantiliilor și un desen aproape stângaci la redarea mâinilor care binecuvântează. Aceste neajunsuri, ca și dezinteresul pentru carnația fețelor, pot fi puse pe seama unor dificultăți tehnice determinate de materialul-suport al picturii, pânza, cu care poate artistul nu era suficient de bine familiarizat, poate din cauza comenzilor puține pentru acest tip de obiect de cult, dar ar putea fi și consecința unei vârste înaintate, caz în care ne-am afla în fața unei lucrări târzii și, ca atare, mai puțin reușite. Cum celelalte opere au fost apreciate ca datând din prima jumătate a secolului al XVIII-lea și cum actuala biserică de lemn din Runcu Salvei a fost edificată cel mai probabil în anul 1757¹⁴, iar acest prapor a putut face parte din zestrea care a însoțit actul de ctitorire, datarea sa în jurul acestui moment pare cea mai plauzibilă. Nu trebuie însă exclusă nici eventualitatea ca praporul să fie mai vechi, ceea ce ar însemna că provine din zestrea bisericii anterioare, destul de bogată, după cum dovedesc cele trei icoane împărătești (*Deisis*, *Maica Domnului cu Pruncul* și *Arhanghelul Mihail*) databile în secolul XVII, repictate¹⁵, icoana *Arhanghelului Mihail* repictată în 1784 și mai ales două icoane (*Maica Domnului cu Pruncul* și *Deisis*), repictate și ele, ale căror rame aparțin așa-numitului tip carpatic, folosit și de Tudor Zugravul. Ipoteza ca primul strat de pictură să-i fi aparținut acestuia este deosebit de ispititoare, iar praporul ajuns în colecția Muzeului bitrițean oferă în acest sens un indiciu credibil.

Creație a unui pictor încă enigmatic, asociabilă cu două icoane care au avut inițial o altă înfățișare, praporul de la Runc mai are un atu: indiferent că a fost pictat la mijlocul secolului al XVIII-lea sau cu câteva decenii mai devreme, el este unul dintre cele mai vechi obiecte de acest gen din Transilvania. Și, astfel, un fragment de pânză recuperat din resturile inutile aruncate într-un pod pradă intemperiilor și murdăriei devine o adevărată pagină de istorie.

The church flag from Runcu Salvei

(Abstract)

The article makes known an object recently entered in the patrimony of County Museum Bistrița, a flag found by the donor in 1967 among the things left in the attic of the wooden church from Runcu Salvei. Preserved fragmentary, the piece is still the depository of some important information: his painting can be attributed to master Tudor, active around Bistrița and Năsăud area in early 18th century.

By comparison with the other object preserved in the patrimony of the church from Runcu Salvei, it can be assumed that the flag had been painted around 1757, when the actual church had been built. Neither the possibility that it could have belonged to the former church should be excluded, church from which there are left icons, dating in the 17th, repainted in late 18th century. The church also owns two repainted icons, whose frames resemble with those of the so-called Carpathian icons, model used by Tudor as well, as shown some of his works

9 Semnalate de Marius Porumb, *op.cit.*, p. 432.

10 *Ibidem*, il. de la p. 62.

11 *Ibidem*, il. de la p. 430.

12 Provenită de la Piatra-Fântânele. Ana Dumitran, *Fecioarele înlăcrimate ale Transilvaniei*, catalogul expoziției temporare deschise la Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud în septembrie-noiembrie 2013, il. de la p. 20.

13 Ilustrații color la Marius Porumb, *op.cit.* Vezi și http://ro.wikipedia.org/wiki/Biserica_de_lemn_din_H%C4%83rnice%C8%99ti.

14 Pentru detalii și bibliografia anterioară vezi Ana Dumitran, *Biserica de lemn cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, monument istoric, secolul al XVIII-lea*, în vol. *Fabricat în Runcu Salvei. Aspecte monografice*, coordonatori Vasile Lechințan, Adrian Onofrei, Mircea Prahase, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013, p. 671.

15 *Ibidem*, *passim*.

preserved until today. Through association with the flag, it was issued the hypothesis that the first layer of paint belonged to Tudor as well, the works realized for the church being, thus, more.

(translated by Septimiu Dumitran)

Fig. 1. Tudor Zugravul (atribuire), prima jumătate a sec. XVIII, Sf. Vasile cel Mare, praporul de la Runcu Salvei.

Fig. 2. Tudor Zugravul (atribuire), prima jumătate a sec. XVIII, Sf. Grigore Teologul, praporul de la Runcu Salvei.